

Helsingin Rudolf Steiner -koulu

Kriisivalmiussuunnitelma

Päivitetty 05/2024

Sisällysluettelo

1. Tärkeitä yhteystietoja.....	4
2. Helsingin Rudolf Steiner –koulun kriisiryhmä.....	4
2.1 Kriisiryhmän tehtävät.....	5
3. Yksityiskoulujen kriisityön tukiryhmä.....	5
4. Toimintaohjeet kriisitilanteissa.....	6
4.1. Lapsen katoaminen.....	6
4.2 Onnettomuus tai sairaus.....	8
4.2.1 Vakava onnettomuus koulussa.....	8
4.2.2 Vakava onnettomuus muualla kuin koulussa.....	8
4.2.3 Oppilaan/työtoverin vakava sairaus.....	8
4.3 Kouluväkivalta.....	9
4.3.1 Väkivallan uhka koulussa.....	9
4.3.2 Väkivaltatilanne koulussa.....	9
4.4 Päihdetapaukset.....	9
4.4.1 Oppilasta koskeva päihde-epäily.....	9
4.4.2 Oppilas kertoo toisen oppilaan päihteiden käytöstä.....	10
4.4.3 Huoltaja kertoo oppilaan päihteiden käytöstä.....	10
4.4.4 Päihtynyt huoltaja koulussa.....	10
4.4.5 Muut epäselvät huoltajan toimintaan liittyvät tilanteet.....	10
4.4.6 Henkilökunnan päihteiden käyttö.....	10
4.5 Kuolema.....	11
4.5.1 Oppilaan kuolema koulussa.....	11
4.5.2 Opettajan tai koulun henkilökuntaan kuuluvan henkilön kuolema.....	12
4.5.3 Oppilaan lähiomaisen kuolema.....	12
4.6 Itsemurhatilanteet.....	13
4.6.1 Itsemurhauhkailu.....	13
4.6.2 Itsemurha.....	14
4.6.3 Itsemurhayritys.....	14
4.7 Perheväkivaltatilanteet.....	15
4.7.1 Lapsi kertoo kotonaan tapahtuvasta perheväkivallasta.....	15
4.7.2 Lapsen vanhempi kertoo perheessään tapahtuvasta väkivallasta.....	15

4.7.3 Tieto perheväkivallasta/epäilystä tulee ilmi muuta kautta kuin lapsen tai vanhemman kertomana.....	15
4.8 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.....	16
4.8.1 Lapsi kertoo asiasta itse.....	16
4.8.2 Lapsen käytös ja oireet viestittävät ongelmista.....	16
4.9 Pelastus- ja kriisivalmiussuunnitelma luokkaretkille ja leirikouluihin.....	17
5. Taustatietoa kriiseistä ja henkisestä tuesta.....	18

1. Tärkeitä yhteystietoja

Yleinen hätänumero	112
Sosiaalipäivystys, Helsinki 24h	020 696 006
Lastensuojelu (Helsinki, päivystys)	09 310 62 066
Kriisipäivystys 24h (Helsingin kaupunki)	09 3104 4222
Nuorten turvatalo (SPR, Helsinki)	09 622 4322
Kivelän terveysasema	09 310 45500
Päivystysapu / HUS	116 117
Lääkärikeskus Pihlajalinna Dextra (Munkkivuori)	010 312 010
Myrkytyskeskus	0800 147 111
MLL, lasten ja nuorten puhelin	116 111
Vartiointiliike Avarn (hälytyskeskus 24h)	010 620 2000
Nuorisoasema, Helsinki (päätteet ym. neuvonta)	040 688 3377
Töölön seurakunta	09 2340 6300

2. Helsingin Rudolf Steiner –koulun kriisiryhmä

Esa Tuominen, rehtori (050 3300 846)

Vesa Aaltonen, apulaisrehtori (050 322 4454)

Hanna Sorsa, apulaisrehtori (050 468 1278)

Kajo Engström, apulaisrehtori (050 330 7005)

Marja-Leena Elojärvi, päiväkodin hallinnollinen johtaja (044 041 2088)

Kati Kivisaari, psykologi (045 7731 3129, paikalla ma-pe)

Maria Paalasmaa, koulukuraattori (045 7734 8413, paikalla ma-pe)

Jennifer Westerlund, kouluterveydenhoitaja perusopetus (050 310 5631)

Ida Pasma, kouluterveydenhoitaja lukio (09 3106 7712)

2.1 Kriisiryhmän tehtävät

- Selkiyttää kriisiryhmän sisäinen työnjako
  - o Ryhmän vetäjä on rehtori
  - o Vastuuketju: Ensisijainen toimintavastuu kriisitilanteessa on aluksi aina läsnä olevalla aikuisella. Kriisityöryhmän kutsuu koolle ensimmäiseksi tiedon saanut kriisiryhmän jäsen. Kokonaisvastuu kriisitilanteessa kuuluu rehtorille, joka vastaa koko kouluyhteisöstä
- Laatia koulun kriisitoimintaohjeet, kehittää niitä ja pitää ajan tasalla
- Luoda yhteydet paikallisiin yhteistyötahoihin
- Perehdyttää koulun henkilöstö kriisisuunnitelmaan
- Informoida oppilaita, vanhempia ja paikallisia yhteistyötahoja kriisitoimintaohjeista
- Organisoida toiminta kriisitilanteissa
- Arvioida jälkeenpäin toimintaa kriisitilanteessa ja kriisitoimintaohjeiden toimivuutta sekä tehdä siihen tarvittavat muutokset.

3. Yksityiskoulujen kriisityön tukiryhmä

Yksityiskoulujen kriisityön tukiryhmän tarkoituksena on tukea ja täydentää koulun omaa kriisityötä yksittäistä koulua kohtaavassa, vakavassa kriisitilanteessa. Kouluyhteisöä koskettavat vakavat kriisitilanteet voivat olla esimerkiksi:

- Oppilaan tai koulun työntekijän kuolema
- Vakava onnettomuus tai onnettomuuden uhka; tulipalo, räjähdys, liikenneonnettomuus, ulkopuolisten aiheuttama uhka
- Vakava väkivaltatilanne tai sen uhka

Yksittäistä koulua, kouluyhteisöä, koulun lähialuetta tai oppilaan/opiskelijan asuinalueita koskeva kriisi vaikuttaa jonkin aikaa koko koulun toimintaan, vaikka tapahtuma ei varsinaisesti koskettaisi yhtä luokkaa, oppilasryhmää tai yksittäistä oppilasta. Lisäksi tulee huomioida, että kansainväliset vakavat kriisitilanteet voivat vaikuttaa oppilaisiin/opiskelijoihin. Koulun kriisitilanteiden hoidosta sekä yhteydenotoista kriisityön tukiryhmään vastaa koulun rehtori. Jokaisella koululla on oma päivitetty kriisisuunnitelmansa, joka sisältää tiedot koulun kriisiryhmän jäsenistä, vastuuhenkilöistä sekä koulun oman toimintasuunnitelman erilaisten kriisitilanteiden varalta.

Kriisityön tukiryhmän muodostavat neljä psykologia ja kuraattoria, jotka ovat perehtyneet kriisityöhön. Ryhmän jäsenet ylläpitävät kriisityön osaamistaan kouluttautumalla. Kriisityön tukiryhmä toimii työpareittain. Työpari voi konsultoida koulun henkilökuntaa tarvittaessa, suunnitella toimintaa koulun oman kriisiryhmän kanssa sekä vetää oppilasryhmille ja/tai henkilökunnalle suunnattua kriisin jälkipuintia tai muita keskusteluja.

YHTEYDENOTOT JA TOIMINTATAVAT:

1. Kriisin sattuessa koulun oma kriisiryhmä kokoontuu rehtorin johdolla. Ryhmässä sovitaan yhteydenotosta yksityiskoulujen kriisityön tukiryhmään.
2. Rehtori ottaa yhteyttä tukiryhmän koordinaattori Kati Kivisaareen p. 045 7731 3129, joka välittää tiedon tukiryhmän työparille.
3. Työpari ottaa mahdollisimman pian yhteyttä rehtoriin, jolloin sovitaan jatkotoimista.
4. Työparin tarvitsemat tiedot:
  - o Mitä on tapahtunut (kenelle, missä, milloin). Kaikki tiedot, jotka ovat koulun käytettävissä sillä hetkellä.
  - o Mitä omaisten/hoitajien kanssa on sovittu asian käsittelystä koulussa.
  - o Mitä koululla on jo tehty tapahtuneen johdosta.
  - o Keihin on oltu yhteydessä tapahtuneen johdosta (työterveyshuolto, seurakunta, jne.).
  - o Mihin kriisityön tukiryhmältä toivotaan apua.
5. Työparin kanssa sovitaan jatkotoimenpiteistä.

KRIISITYÖN TUKIRYHMÄN TYÖMUOTOJA OVAT:

- Konsultaatio sovitusti koululla esimerkiksi kriisiryhmälle tai konsultaatio puhelimitse.
- Jälkipuintikeskustelu luokalle/oppilasryhmälle/henkilökunnalle.
- Mahdollinen apu keskusteluihin vanhempien kanssa

4. Toimintaohjeet kriisitilanteissa

Ensisijainen toimintavastuu on aina ensimmäisenä paikalla olevalla tai tiedon saaneella aikuisella. Kuitenkin kokonaisvastuu on aina koulun rehtorilla. Koulussa työskentelevien aikuisten tulee etukäteen miettiä henkilökohtaiset keinot säilyttää toimintakyky yllättäen tulevassa kriisitilanteessa!

1. Hätäensiapu, tilanteen rauhoittaminen, läsnä olevien turvallisuus
2. Tiedottaminen rehtorille tai jollekin kriisiryhmän jäsenelle
3. Rehtori tai tiedon saanut kriisiryhmän jäsen kutsuu kriisiryhmän koolle

4.1. Lapsen katoaminen

Katoamisen havaitseminen

- Oppilaan katoamisesta ollaan välittömästi yhteydessä rehtoriin.
- Rehtori, luokanopettaja tai luokanvalvoja on välittömästi yhteydessä oppilaan hoitajiin ja varmistaa, ettei oppilas ole mennyt kotiin ilmoittamatta.
- Henkilökunta tarkastaa koulun tilat järjestelmällisesti ja varmistuu, ettei oppilas ole koulun alueella.
- Anna kuulutusjärjestelmällä kuulutus, jossa pyydät kadonnutta oppilasta ilmoittautumaan

- Ilmoita hätäkeskukselle (112) lapsen mahdollisimman tarkat tuntomerkit, katoamispaikka ja -aika.
- Opasta viranomaiset kohteeseen ja toimi heidän ohjeiden mukaisesti
- Lähialue-etsinnän toimintaohjeet oppilaan kadotessa

Etsinnän aloitus

- Kun oppilas on kadonnut, voidaan lähialue-etsintä aloittaa rehtorin tai jonkun muun turvallisuusryhmään kuuluvan henkilön määräyksellä.
- Hätäkeskusta tiedotetaan etsinnän aloittamisesta.
- Lähialue-etsintä aloitetaan, kun oppilas ei kadottuaan ole mennyt kotiin, oppilaan kotimatka on huomattavan pitkä tai asian tarkistaminen vie kohtuuttoman kauan huomioiden esim. vallitsevat sääolot ja oppilaan ikä, vaatetus sekä mielentila.
- Koko henkilökunta on tarvittaessa velvollinen osallistumaan etsintään. Rehtori voi velvoittaa myös yläkoululaisia sekä lukiolaisia osallistumaan etsintää.
- Koulun tilannejohtaja toimii viranomaisten ohjeiden mukaisesti.
- Tilannejohtaja käyttää oranssia huomioliiviä ja etsijät keltaisia huomioliivejä.

Etsintä sisätiloista

- Sisätilaetsintää suorittaa henkilö, jolla on pääsy kiinteistön kaikkiin tiloihin.

Ulkoalue-etsintä

- Ulkoalue-etsintä aloitetaan koulun välittömästä läheisyydestä sekä tarkastamalla reitit Mannerheimintien linja-auto- ja raitiovaunupysäkeille.
- Tilannejohtaja jakaa tämän jälkeen etsijöitä sektoreille A-T.
- Etsintää painotetaan ensiksi niille sektoreille, joissa oppilaan on nähty liikkuvan tai jotka ovat säännöllisiä retkipaikkoja.
- Etsijät pitävät toisiinsa näköyhteyden sekä tarkastavat sektorinsa järjestelmällisesti ja huolellisesti liikkumalla väljässä rivissä.
- Kun sektori on tarkastettu, etsijä ilmoittaa siitä tilannejohtajalle joko matkapuhelimitse tai palaamalla tilannejohtajan luokse.
- Puhelut pidetään lyhyinä.

Kun oppilas löytyy

- Ilmoita asiasta hätäkeskukseen.
- Ilmoita asiasta koulun tilannejohtajalle.
- Koulun tilannejohtaja antaa tarvittaessa ohjeet, kuinka järjestää opastus oppilaan luokse meneville ensihoitoyksiköille

4.2 Onnettomuus tai sairaus

4.2.1 Vakava onnettomuus koulussa

Anna ensiapua ja tiedota!

Koulun rehtorille tiedotetaan ensimmäiseksi seuraavista asioista:

- Mitä on tapahtunut
- Ketä tapaus koskee
- Miten on jo toimittu

Koulun rehtori

- Kutsuu koolle kriisiryhmän
- Informoi harkintansa mukaan oppilaita tapahtuneesta (tuki tälle kriisiryhmältä)
- Ilmoittaa koulussa tapahtuneesta onnettomuudesta kotiin (kuoleman tapauksessa onnettomuudesta ilmoittaa sairaala, poliisi tai pappi)
- Informoi koulun henkilökuntaa
- Vastaa tiedottamisesta koulun ulkopuolelle

Kriisiryhmä

- Sopii jatkotoimenpiteistä
- Päättää tavan, miten asia kerrotaan koulun muille oppilaille ja suunnittelee, miten voidaan estää turhien huhujen leviäminen
- Ratkaisee, mikä on luokanopettajan, luokanvalvojan, muiden opettajien, esikoulun opettajien sekä iltapäivätoiminnan ohjaajien osuus tiedottamisessa, koska he toimivat kokoajan oppilaiden ja luokkien kanssa

4.2.2 Vakava onnettomuus muualla kuin koulussa

- Rehtorille tieto, mitä todella on tapahtunut
- Rehtori/kriisiryhmä päättää informaatiosta henkilökunnalle ja oppilaille
- Asian käsittely luokassa (luokanopettaja/luokanvalvoja).

4.2.3 Oppilaan/työtoverin vakava sairaus

- Rehtori/kriisiryhmä sopii oppilaan ja huoltajan / sairastuneen työtoverin kanssa, mitä muille oppilaille/työtovereille kerrotaan; sairaan omaa mielipidettä on kunnioitettava
- Opettajille ensiapuohjeita kriittisten tilanteiden varalle
- Rohkaistaan koulu-/työtovereita pitämään yhteyttä sairaaseen
- Sairaustapauksista pyritään keskustelemaan luontevasti, mikäli siihen on asianomaisten henkilöiden lupa

4.3 Kouluväkivalta

4.3.1 Väkivallan uhka koulussa

Opettaja/henkilökunta

- Pyrkii rauhoittamaan tilanteen ja arvioimaan sen
- Pyri saamaan mahdollisimman pian toinen aikuinen paikalle
- Tiedottaa tapahtuneesta välittömästi rehtoria

4.3.2 Väkivaltatilanne koulussa

Opettaja/henkilökunta

- Pyrkii rauhoittamaan tilanteen ja arvioimaan sen; pyytää tarvittaessa apua poliisilta
- Pyri saamaan mahdollisimman pian toinen aikuinen paikalle
- Tiedottaa tapahtuneesta välittömästi rehtoria

Koulun rehtori

- Kutsuu tarvittaessa koolle kriisiryhmän
- Ottaa yhteyttä väkivaltatilanteessa mukanaolijoiden vanhempiin o tiedottaa tapahtumasta henkilökunnalle
- Tiedottaa asiasta oppilaille tapahtumapäivänä
- Tiedottaa tapahtuneesta vanhemmille tilanteen mukaan oppilaiden välityksellä tai suoraan
- Tiedottaa tarvittaessa tapahtuneesta koulun ulkopuolisille tahoille, esim. lehdistölle

Kriisiryhmä

- Kokoontuu välittömästi tekemään toimintasuunnitelman
- Ottaa tarvittaessa yhteyttä asiantuntijoihin

Luokanopettaja/luokanvalvoja

- Tarvittaessa tapahtumien jatkokäsittely luokassa tapahtumaa seuranneina päivinä kriisiryhmän toimintaohjeiden pohjalta

Huom! Tapahtuneesta tehdään kirjallinen selonteko kaikkia osapuolia kuullen. Asianosaiset analysoivat tilanteen jälkeenpäin yhdessä kriisiryhmän tuella

4.4 Päihdetapaukset

4.4.1 Oppilasta koskeva päihde-epäily

- Jos epäilet oppilaan olevan päihdeiden vaikutuksen alainen, poista hänet luokasta ja hälytä itsellesi apuvoimia, jotta oppilas ei karkaa. Soita esim. rehtorille, erityisopettajalle, terveydenhoitajalle tai psykologille

- Toisen aikuisen tultua oppilas viedään terveydenhoitajan, psykologin huoneeseen tms. Asiasta keskustellaan, jos oppilas siihen pystyy (mitä on nautittu, mistä saatu yms.)
- Verikokeisiin yms. ei voida pakottaa, vaan niihin tarvitaan oma tai huoltajan suostumus.
- Vanhemmat kutsutaan koululle hakemaan lapsensa pois. Valvonta jatkuu vanhempien tuloon asti. Vanhemmat vastaavat jatkosta. Jos vanhempia ei saada kiinni, pyydetään hätänumerosta lisäohjeita.
- Jos oppilas on väkivaltainen tai muutoin ei hallittavissa, voidaan kutsua poliisi
- Alle 18-vuotiaasta tehdään aina lastensuojeluilmoitus

4.4.2 Oppilas kertoo toisen oppilaan päihteiden käytöstä

- Kertojan nimettömyys taataan, mikäli hän sitä pyytää
- Pyydetään epäiltyä oppilasta keskustelemaan kahden oppilashuoltoryhmän jäsenen kanssa

4.4.3 Huoltaja kertoo oppilaan päihteiden käytöstä

Jos huoltajat epäilevät oppilaan käyttävän päihteitä ja ottavat yhteyttä kouluun

- Huoltajan tulee olla ensisijaisesti yhteydessä nuorisoasemaan (yhteystiedot: tämän dokumentin luku 1)
- Huoltajaa pyydetään varaamaan aika oppilaalle terveydenhoitajan tai koululääkärin vastaanotolle, ja mikäli katsotaan aiheelliseksi, ohjataan huumetesteihin.
- Huoltajan kanssa yhdessä sovitaan tuen ja mahdollisen hoidon tarve tapauskohtaisesti

4.4.4 Päähtynyt huoltaja koulussa

Jos lapsen huoltaja tulee päähtyneenä kouluun, häntä pyydetään rauhallisesti poistumaan. Huoltajaa pyydetään palaamaan asiaan hänen ollessaan selvä.

- Tarvittaessa voidaan soittaa poliisit paikalle
- Lasta ei anneta päähtyneen huoltajan mukaan. Ennen kuin lapsi lasketaan kotiin, ollaan yhteydessä muuhun huoltajaan, ja selvitetään miten lapsi saadaan turvallisesti koulusta kotiin.
- Otetaan yhteyttä rehtoriin välittömästi ja tehdään lastensuojeluilmoitus tekemisestä rehtorin, psykologin tai terveydenhoitajan kanssa

4.4.5 Muut epäselvät huoltajan toimintaan liittyvät tilanteet

Huoltajuuskiistoissa ym. voi esiintyä epäselviä tilanteita, joissa lasta pyydetään lähtemään jonkun tavanomaisesta poikkeavan vanhemman matkaan. Jos tilanteesta on epäilyjä, tulee olla rehtoriin välittömästi yhteydessä.

4.4.6 Henkilökunnan päihteiden käyttö

Henkilökunnan päihderiippuvuuteen tulee olla rohkeutta puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tavoitteena on tukea väärinkäyttäjän hoitoon hakeutumista ja tervehtymistä. Työelämässä päihteiden nauttiminen on väärinkäyttöä, kun työntekijä jää sen vuoksi toistuvasti

tulematta töihin tai poistuu kesken työajan, tulee työhön päihtyneenä tai käyttää päihteitä työpaikalla. Havaitusta päihdeongelmasta tai päihteiden vaikutuksen alla olemisesta voi jokainen työyhteisön jäsen tehdä luottamuksellisen ilmoituksen esimiehelle. Esimies keskustelee asiasta asianomaisen kanssa; keskustelussa sovitaan jatkotoimenpiteistä. Kaikissa vaiheissa huomioidaan luottamuksellisuus ja vaitiolovelvollisuus.

4.5 Kuolema

4.5.1 Oppilaan kuolema koulussa

- Ilmoitus rehtorille; tarkistettava tiedon oikeellisuus
- Rehtorilla kokonaisvastuu ja tiedotusvastuu, ellei kriisiryhmä päätä toisin

Välittömästi kuolemantapauksen jälkeen:

- Jos kuolema on tapahtunut koulussa tai koulumatkalla, rehtori on yhteydessä poliisiin tai lääkäriin, joiden tehtävänä on kuolinviestin vieminen omaisille henkilökohtaisesti
- Tämän jälkeen rehtori on yhteydessä kuolleen oppilaan kotiin
- Suruvalittelut
- Koulun toimenpiteistä sopiminen vanhempien toivomusta kunnioittaen
- Kuolemasta on lupa kertoa luokalle, kuolintavasta ei.

Vanhempien suostumuksella

- Rehtori tiedottaa tapahtuneesta opettajille ja henkilökunnalle
- Mikäli kuolleella oppilaalla on sisarus koulussa joku kriisityöryhmän jäsen tai muu soveltuva henkilö hakee heidät luokista rauhalliseen huoneeseen, jossa kuolemantapauksesta kerrotaan. Mikäli mahdollista sama henkilö saattaa sisarukset kotiin ja toimii yhteyshenkilönä surevaan kotiin.
- Luokanopettaja, rehtori tai kriisiryhmän jäsen kertoo luokalle tapahtuneesta ja huolehtii siitä, että asiaa käsitellään riittävästi ennen kotiinlähtöä.
  - o Kerro avoimesti ja konkreettisesti tapahtuneesta.
  - o Anna oppilaiden puhua ajatuksistaan ja tunteistaan.
  - o Tarvittaessa tarkista, että oppilaat eivät mene tyhjiin kotiin.
- Rehtori, kriisiryhmän jäsen tai kriisiryhmässä nimetty opettaja kertoo tapahtuneesta muille luokille
- Rehtori/kriisiryhmä tiedottaa oppilaiden koteihin/vanhemmille etukäteen, että kotona tiedetään, millaisen surun kanssa oppilas tulee kotiin
- Tarvittaessa vanhempainilta muutaman päivän jälkeen

Opettajakunnassa sovittavia toimenpiteitä

- Koulun lippu puolitankoon
- Järjestetään yhteinen muistotilaisuus
- Asetetaan kuolleen oppilaan luokassa hänen pulpetilleen esim. palava kynttilä

- Sovitaan vanhempien kanssa koulutoverien ja opettajien osallistumisesta hautajaisiin
- Jos oppilaat osallistuvat hautajaisiin, tiedotetaan hautajaisista oppilaiden koteihin
- Keskustellaan hautajaisista koulussa
- Oppilaan / oppilaan omaisten muistaminen kirjein, runoin, kukkasin
- Haudalla käynti
- Mikäli oppilaan kuolema tapahtuu loman aikana, on syytä pitää jälkeinpäin muistotilaisuus

4.5.2 Opettajan tai koulun henkilökuntaan kuuluvan henkilön kuolema

Välittömästi kuolemantapauksen jälkeen:

- Rehtori on yhteydessä kuolleen henkilön omaisiin
- Suruvalittelut
- Koulun toimenpiteistä sopiminen omaisten toivomusta kunnioittaen

Omaisten kanssa sopien

- Rehtori tiedottaa tapahtumasta työtovereille. Jos mahdollista, kuolleelle henkilölle erityisen läheinen työyhteisön jäsen saa tiedon etukäteen kahdestaan.
- Rehtori tai sovitusti kriisityöryhmän jäsen kertoo kuolleen opettajan luokalle tapahtuneesta.
- Muille luokille tapahtuneesta kertoo joko luokanopettaja/valvoja tai joku kriisityöryhmän jäsenistä.
- Tiedottaminen oppilaiden koteihin esim. kirjeitse tai vanhempainillassa.

Yhteisesti sovittavat toimenpiteet:

- Koulun lippu puolitankoon
- Muistotilaisuus ja hiljainen hetki kuolleen muistoksi
- Muistetaan surevia omaisia, adressi
- Sovitaan työtovereiden ja oppilaiden osallistumisesta hautajaisiin
- Tarvittaessa tiedotetaan hautajaisista oppilaiden koteihin ja valmistaudutaan hautajaisiin keskustelemalla koulussa
- Kunnioitetaan vainajan tahtoa

4.5.3 Oppilaan lähiomaisen kuolema

Kun tieto kuolemantapauksesta on saapunut koululle, pyydetään lupa oppilaalta/omaisilta kertoa asiasta luokalle ja oppilasta opettaville opettajille sekä terveydenhoitajalle.

Yhteisesti sovittavat toimintatavat

- Huomioidaan oppilaan suru esim. muutamalla sanalla, laululla, kukkasin, yhteisesti tehdyllä kortilla
- Luokassa surun käsitteleminen (kirjoittamalla, leikkimällä, piirtämällä)
- Adressin tai kukkien lähettäminen kotiin hautajaispäivänä

Tukiverkostot

- On tärkeää, ettei oppilas jää pois sosiaalisista kontakteista ja arkirutiineista
- Jos oppilas jää pois koulusta, eikä kotoa ole otettu yhteyttä kouluun, opettaja soittaa kotiin kuten tavallisestikin ollessaan huolissaan oppilaasta
- Jos oppilaan käytöksessä tai ulkonäössä tapahtuu muutos tai opettaja on muuten huolissaan hänestä, on hyvä ottaa yhteyttä psykologiin tai terveydenhoitajaan
- Keskittyminen tai koulusuoriutumisen voi olla surun vuoksi vaikeaa - lapsi tarvitsee aikaa
- HUOM. Oppilas saattaa pystyä puhumaan läheisen kuolemasta vasta vuosien päästä.

4.6 Itsemurhatilanteet

4.6.1 Itsemurhauhkailu

Suhtauduttava aina vakavasti

- Jos epäilet itsemurha-aikeita, kysy suoraan (mutta hienotunteisesti), onko oppilas ajatellut itsemurhaa.
- Jos vastaus on myöntävä, kysytään edelleen, onko oppilaalla suunnitelmaa sen toteuttamiseksi.
- Vaikka oppilas kieltää kertomasta asiasta muille, kerro mahdollisimman pian vanhemmille ja psykologille, rehtorille tai kriisiryhmän jäsenelle, mitä on tapahtumassa.

Itsemurhavaarasta kertoo:

- Koululaisten itsetuhoisuus ilmenee usein esim.
  - o karkailutaipumuksena
  - o onnettomuusalttiutena
  - o poissaoloina
  - o masentuneisuutena
- Aikaisemmat itsemurhayritykset
- Aikaisempi/tämänhetkinen masennustila, vetäytyminen
- Aikaisemmat menetykset ja traumat
- Voimakas kiinnostus kuolemaan ja itsemurhiin
- Taipumus väkivaltaiseen käyttäytymiseen
- Aikaisemmat itsemurhat perheen piirissä, muut perheongelmat
- Tavaroiden antaminen pois, veitsellä leikittely, uhkarohkeus
- Laajat persoonallisuuden muutokset:
  - o suoritustilanteessa (keskittymisvaikeudet)
  - o käytöksessä
  - o asenteissa
  - o mahdollinen päihteiden käyttö
- Ylikorostuneet vaatimukset, ylikriittisyys itseä kohtaan
- Huono ruokahalu, univaikeudet

4.6.2 Itsemurha

Itsemurhan käsittely kouluyhteisössä vaatii erityistä huolellisuutta ja nopeutta, koska se saattaa toimia mallina muille. Tarvittaessa tehdään yhteistyötä koulun ulkopuolisten kriisityön tekijöiden kanssa.

Jos itsemurha tapahtuu koulupäivän aikana

- Huolehdi, että muut oppilaat poistuvat / eivät pääse tapahtumapaikalle
- Kutsu ambulanssi, poliisi, kriisityöryhmä
- Yhteys rehtoriin välittömästi
- Suruviestin vanhemmille vie poliisi tai lääkäri
- Tämän jälkeen rehtori on yhteydessä kuolleen oppilaan kotiin
- Suruvalittelut
- Koulun toimenpiteistä sopiminen vanhempien toivomusta kunnioittaen

Koulun sisäinen tiedottaminen (rehtori/kriisiryhmä vastaa)

- Ensin tieto aikuisille
- Koko koululle, todetaan itsemurha, ei tekotapaa
- Kriisiryhmä arvioi, mitä oppilaille kerrotaan: mistä on lupa puhua, mitä emme tiedä
- Asiallinen informaatio ehkäisee parhaiten uusia tapauksia
- Oppilaille tarjotaan mahdollisuus käsitellä asiaa lisää

Opettajakunnassa sovittavat toimenpiteet

- Koulun lippu puolitankoon
- Järjestetään yhteinen muistotilaisuus
- Asetetaan kuolleen oppilaan luokassa hänen pulpetilleen esim. palava kynttilä
- Sovitaan vanhempien kanssa koulutoverien ja opettajien osallistumisesta hautajaisiin
- Tiedotetaan hautajaisista oppilaiden koteihin
- Keskustellaan hautajaisista koulussa
- Oppilaan / oppilaan omaisten muistaminen kirjein, runoin, kukkasin, haudalla käynti
- Mikäli oppilaan kuolema tapahtuu loman aikana, on syytä pitää jälkepäin muistotilaisuus
- On tärkeää estää itsemurhan ja kuoleman ihannointi ratkaisuna vaikeuksiin

4.6.3 Itsemurhayritys

Mikäli joku on yrittämässä itsemurhaa koulurakennuksessa tai koulun ulkoalueilla, on välittömästi soitettava yleiseen hätänumeroon sekä ilmoitettava rehtorille.

4.7 Perheväkivaltatilanteet

4.7.1 Lapsi kertoo kotonaan tapahtuvasta perheväkivallasta

Henkilökunta

- Kuuntelee lasta ja rohkaisee häntä tapahtumista kertomiseen ja toimii turvallisena aikuisena
- Tuo esille, että asiasta puhuminen on lapselta rohkea teko; aikuisten on nyt mahdollista auttaa lasta ja hänen perhettään
- Ohjaa lapsen tai tulee hänen kanssaan psykologin ja/tai terveydenhoitajan/kuraattorin vastaanotolle
- Tulee lapsen kanssa terveydenhoitajan luokse välittömästi, jos lapsessa on fyysisen pahoinpitelyn merkkejä
- Hyödyntää oppilashuoltoryhmää tausta- ja työnohjauksellisena tukena
- HUOM! Älä lupaa lapselle olla kertomatta kenellekään – asetat itsesi tilanteeseen, jossa joudut pettämään lapsen luottamuksen.
- Ensisijainen tiedonsaaja tekee lastensuojeluilmoituksen.
- Toimii purkuväylänä ja tukena lapselle hänen kokemustensa jäsentäjänä.

4.7.2 Lapsen vanhempi kertoo perheessään tapahtuvasta väkivallasta

Henkilökunta

- Kuuntelee vanhempaa ja rohkaisee häntä tapahtumista kertomiseen
- Antaa vanhemmalle tunnustusta siitä, että hän on uskaltanut ottaa väkivallan suoraan esille
- Ohjaa vanhemman joko suoraan avun piiriin (turvakoti) tai psykologille vanhemman toiveen mukaisesti
- Kertoo vanhemmalle, että myös lapsen tukeminen tässä tilanteessa on tärkeää
- Ottaa perheväkivallan puheeksi lapsen kanssa ja/tai ohjaa hänet psykologille tai terveydenhoitajalle

4.7.3 Tieto perheväkivallasta/epäilystä tulee ilmi muuta kautta kuin lapsen tai vanhemman kertomana

Henkilökunta

- Pyrkii selvittämään turvallisessa tilanteessa, mitä lapsen elämään kuuluu ja onko hänellä huolenaiheita (koulu, koti, kaverit)
- Voi ilmaista huolensa lapsen muuttuneesta käyttäytymisestä (jos näin on havainnut) ja jatkaa kyselemistä siltä pohjalta
- Ottaa jossain vaiheessa perheväkivallan esille esim. seuraavanlaisesti: ”Kaikissa perheissä riidellään joskus, millaisia riitoja teillä on?”
- Pyytää apua tilanteen selvittämiseksi psykologilta ja/tai oppilashuoltoryhmältä

Huom! Perheväkivalta ei ole yksityisasia. Se edellyttää aikuiselta rohkeutta puuttua asiaan.

- Sinun ei tarvitse osata ”hoitaa” lasta; tärkeintä on aidosti kuunnella ja rohkaista häntä puhumaan väkivallasta sekä ohjata hänet lisäävun piiriin.
- On tärkeää pitää mielessä myös perheväkivallan monikasvoisuus lapsen näkökulmasta; se voi pitää sisällään fyysistä, henkistä ja seksuaalista väkivaltaa, hoidon ja avun laiminlyöntiä sekä väkivallan sivusta seuraamista.

4.8 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

4.8.1 Lapsi kertoo asiasta itse

Lapset eivät kerro oma-aloitteisesti hyväksikäytöstä kovin helposti. Tavallisempaa on, ettei lapsi halua tai uskalla kertoa siitä senkään jälkeen, kun asia on tullut ilmi muuta tietä. Toisaalta lapsi saattaa kertoa vihjeitä tapahtuneesta, mutta aikuiset eivät ehkä osaa niitä kuulla. Kun lapsi puhuu asiasta, hän ei useinkaan kerro heti kaikkea tai saattaa viitata johonkin hirveään salaisuuteen.

Henkilökunta

- Lapsen auttamisen ja tapauksen selvittelyn kannalta on olennaista, että se, jolle hän uskoutuu, pysyy rauhallisena ja suhtautuu asiallisesti lapsen kertomaan
- Lasta ei ole syytä ahdistella kysymyksillä eikä pakottaa tunnustuksiin, koska tällöin hän helposti lukkiutuu.
- On tärkeää kirjoittaa sanatarkasti muistiin, mitä lapsi on kertonut ja mitä häneltä on kysytty
- Tuo esille, että asiasta puhuminen on lapselta rohkea ja tärkeä teko; aikuisten on nyt mahdollista auttaa lasta ja hänen perhettään
- Ottaa yhteyttä psykologiin/terveydenhoitajaan. Asiasta tehdään lastensuojeluilmoitus (liitteenä SERI-ryhmän ohje, liite 1)
- HUOM ! Älä lupaa lapselle olla kertomatta kenellekään – asetat itsesi tilanteeseen, jossa joudut pettämään lapsen luottamuksen.
- Psykologi/terveydenhoitaja konsultoi asiassa perheneuvolaa ja sosiaalityöntekijää. Jatko tämän perusteella.

4.8.2 Lapsen käytös ja oireet viestittävät ongelmista

Hyväksikäytetyllä lapsella saattaa olla erilaisia fyysisiä merkkejä, psykosomaattista oireilua ja/tai käytösoireita. Tällaisia ovat esim. lapsen masentuneisuus ja sulkeutuneisuus, seksuaalisesti latautunut käyttäytyminen, syömis- ja nukkumisvaikeudet, levottomuus, karkailu tai esim. mustelmat, joiden syistä hän itse ja/tai vanhemmat antavat epämääräisiä tai vältteleviä selityksiä. Myös opinnoissa näkyvät ongelmat voivat olla merkki ongelmista. On kuitenkin muistettava, että lasten oireilu voi olla merkki muustakin kuin hyväksikäytöstä. Keskustellaan lapsen kanssa hänen

arjestaan (mieliala, ystävyysuhteet, kotitilanne yms.). Keskustellaan asiasta oppilashuoltotyöryhmässä ja kootaan yhteen kaikkien havainnot. Tältä pohjalta arvioidaan, onko aihetta jatkotoimenpiteisiin. Jos lapsen oireiden johdosta perustellusti epäillään lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä, tehdään asiasta lastensuojeluilmoitus ja konsultoidaan sosiaalityöntekijöitä/perheneuvolaa jatkotoimenpiteistä.

4.9 Pelastus- ja kriisivalmiussuunnitelma luokkaretkille ja leirikouluihin

Ohjeita matkanjohtajalle ja muille retkellä mukana oleville opettajille.

Akuutissa hätätilanteessa, toimi seuraavasti:

A. Jos jotain tapahtuu, kun ryhmä liikkuu yhdessä julkisilla paikoilla esimerkiksi lentokentillä tai bussi- rautatieasemilla

1. Varmista oma turvallisuutesi
2. Tarvittaessa ota yhteys ensiapuun
3. Noudata viranomaisten ohjeita
4. Ota yhteys ryhmän muihin jäseniin ja varmista ryhmän jäsenten turvallisuus
5. Ilmoita tilanteesta koulun rehtorille Esa Tuomiselle +358503300846 tai apulaisrehtori Vesa Aaltoselle +358503224454

B. Kun tilanne on vakaa

1. Kerää ryhmä kokoon ja tarkista onko tarvetta saattaa ryhmän jäseniä ensiapuun
2. Käy ryhmän kanssa läpi tapahtunut ja arvioi onko tarvetta mahdollisille jatkotoimenpiteille
3. Tee päätös jatketaanko luokkaretkä/leirikoulua
4. Ilmoita päätös koulun rehtorille

Ohjeita opiskelijoille

Akuutissa hätätilanteessa, toimi seuraavasti:

A. Jos jotain tapahtuu, kun ryhmä liikkuu yhdessä julkisilla paikoilla esimerkiksi lentokentillä tai bussi- rautatieasemilla

1. Varmista oma turvallisuutesi
2. Tarvittaessa ota yhteys ensiapuun
3. Ota yhteys ryhmänjohtajaan tai muihin ryhmän mukana liikkuviin opettajiin tai aikuisiin
4. Toimi ryhmänjohtajan, opettajien tai viranomaisten antamien ohjeiden mukaan
5. Jos tämä ei ole mahdollista, ota yhteyttä koulun rehtori Esa Tuomiseen puhelimitse +358 503300846 tai apulaisrehtori Vesa Aaltoseen +358503224454

B. Jos olet tapahtumahetkellä yksin

1. Noudata kohdan A ohjeita.
2. Ota aina yhteyttä matkanjohtajaan tai ryhmän mukana oleviin opettajiin.

C. Jos jotakin tapahtuu kiinteistössä esimerkiksi hotellissa tai museossa:

1. Noudata samoja ohjeita kuin kohdassa A.
2. Seuraa varauuskäytäviä, vältä hissejä
3. Siirry turvalliseen paikkaan mahdollisimman pian
4. Noudata ryhmänjohtajan, paikalla olevien opettajien tai kiinteistön henkilökunnan ohjeita
5. Osallistu ryhmänjohtajan ja ryhmän mukana olevien opettajien koollekutsumaan keskustelu- ja tiedonantokokoukseen

D. Jos olet tapahtumahetkellä yksin

1. Noudata kohdan A ohjeita.
2. Ota aina yhteyttä matkanjohtajaan tai ryhmän mukana oleviin opettajiin.

5. Taustatietoa kriiseistä ja henkisestä tuesta

Kriisin ja trauman määritelmät

Kriisistä puhutaan yleensä silloin, kun ihminen on joutunut elämäntilanteeseen, jonka psyykkiseen hallitsemiseen ja käsittelemiseen hänen aikaisemmat kokemuksensa ja keinonsa eivät riitä. Kriisit voidaan jakaa kehityskriiseihin ja traumaattisiin kriiseihin. Normaaletta kehitykseen kuuluvia kriisejä voivat aiheuttaa esimerkiksi murrosikä, seurustelusuhteen katkeaminen, kotoa pois muuttaminen, armeijaan meno tai naimisiinmeno. Suurin osa ihmisistä selviää näistä tapahtumista omin avuin, vaikka selviytyminen saattaakin joskus vaatia suuria ponnisteluja.

Traumaattiset tapahtumat voivat aiheuttaa kenelle tahansa huomattavaa kärsimystä. Kun läheinen ihminen kuolee, ihminen joutuu onnettomuuteen tai koti palaa tulipalossa, traumaattinen kriisi jakaa elämän kahtia – on elämä ennen sitä ja elämä sen jälkeen. Traumalla tarkoitetaan paitsi varsinaista traumaattista tapahtumaa, myös tapahtuman vammauttavaa vaikutusta ihmisen psyykeen. Trauma voi syntyä myös pitkän ajan kuluessa koettujen vaurioittavien kokemusten seurauksena (esimerkiksi seksuaalinen hyväksikäyttö tai perheessä tapahtuva väkivalta).

Traumaattisen kriisin vaiheet ja siitä toipuminen

Jokainen kokee traumaattisen tilanteen yksilöllisesti. Kriisin psyykkisissä reaktioissa voidaan kuitenkin erottaa erilaisia vaiheita, joilla on yhteisiä piirteitä kriisin aiheuttajasta ja kokijasta riippumatta. On tärkeää tiedostaa, että kriisireaktiot ovat normaaleja reaktioita ylivoimaisiin tilanteisiin.

Traumaattisen kriisin vaiheet

1. Sokkivaihe ”Ei voi olla totta!”

Saattaa kestää muutamasta tunnista muutamaan vuorokauteen. Tällöin ihminen ei kykene käsittämään tapahtunutta, hän voi jopa kieltää sen. Ihminen voi käyttäytyä poikkeavasti tai tilanteeseen sopimattomasti, esimerkiksi kylmän rauhallisesti tai raivoisesti, sekavasti. Hän ei ehkä jälkeenpäin muista tapahtumia tai annettuja ohjeita.

2. Reaktiovaihe ”Mitä tapahtui!”

Voi olla muutaman viikon tai kuukauden mittainen. Ihminen yrittää saada käsitystä tapahtuneesta: miksi ja miten kaikki tapahtui. Henkiset puolustuskeinot alkavat toimia paremmin ja tapahtuman kieltäminen vähenee. Tässä vaiheessa voi ilmetä erilaisia ruumiillisia oireita, ahdistuneisuutta, masennusoireita, univaikeuksia, vihamielisyyttä (mm. toisten syyttämistä), tunteiden peittämistä tai näennäistä tilanteen hallintaa.

3. Käsittelyvaihe ”Miten tästä selvitään”

Kestää muutamista kuukausista vuoteen. Tällöin tapahtunut hyväksytään, siihen ja menneeseen elämäntilanteeseen keskittyminen vähenee ja oireet ja tuntemukset vähenevät. Toipumisen edetessä psyykkiset ja fyysiset oireet poistuvat ja mieliala kohenee. Mikäli ihminen ei saa trauman käsittelyyn tarvitsemaansa tukea, seurauksena voi olla ns. posttraumaattinen stressihäiriö, joka heikentää toimintakykyä ja elämisen laatua. Se voi ilmetä mm. unettomuutena, painajaisunina, masennuksena, psykosomaattisina oireina, oppimisvaikeuksina, jopa työkyvyttömyytenä. Tällöin tarvitaan ammattiauttajan apua.

4. Uudelleen suuntautumisen vaihe ”Elämä voittaa..”

Uudelleen suuntautumisen vaiheessa tapahtuu lopullinen toipuminen. Ihminen on kyennyt käsittelemään tapahtuneen siten, että se ei enää rajoita elämää. Kukaan ei ole kriisin jälkeen ennallaan, mutta parhaassa tapauksessa ihminen on vahvempi ja paremmin valmistautunut kohtaamaan vastoinkäymisiä.

Välitön selviytymisen tuki

Ihmisten selviytymistä traumaattisessa tilanteessa helpottavat seuraavat seikat:

- rauhoittava, turvallisuutta luova ilmapiiri
- myötäeläminen ja huolenpito
- reaktioiden ymmärtäminen ja hyväksyminen
- uhrien kertomuksen kuunteleminen
- tyhjiä sanoja ja lupauksien välttäminen
- levollinen läsnäolo, se ettei jää yksin
- avoin ja rehellinen tieto tapahtuneesta
- tietojen pitäminen ajan tasalla.

Psykologinen jälkipuinti tulisi järjestää aina kolmen vuorokauden sisällä traumaattisesta tapahtumasta. Ensimmäisen kolmen vuorokauden aikana ihminen on avoin tapahtuman käsittelylle,

sen jälkeen psyykkiset puolustuskeinot voivat estää asian käsittelyä. Jälkipuinnin vetävät siihen koulutetut työntekijät. Jälkipuinnin tarkoituksena on tukea normaalin surutyön käynnistymistä ja estää posttraumaattisen stressihäiriön syntyminen. Jälkipuinnissa annetaan tietoa tapahtumien kulusta, jotteivat mielikuvitus tai huhut paikkaisi aukkoja. Jälkipuinti antaa mahdollisuuden jäsentää osallistujien ajatuksia ja tunteita. Siellä annetaan tietoa mahdollisista jälkireaktioista ja avunsaantipaikoista sekä kartoitetaan avun tarvetta. Purkukokous (defusing) järjestetään traumaattisissa tilanteissa auttajina toimiville. Se tarjoaa mahdollisuuden keskustella välittömästi tapahtuneesta ja purkaa kokemuksia. Kriisiryhmä voi järjestää itselleen purkukokouksen ilman ulkopuolistakin vetäjää. Rituaaleilla on tärkeä merkitys surun käsittelyssä. Muistotilaisuus, hautajaiset, kuvat, kynttilät, kirjeen kirjoittaminen tai piirtäminen auttaa surun työstämistä.